

KRIGSFORBRYDERJAGT

Med et hold engelske militære politifolk skulle vi i Bopa forsøge at finde krigsforbrydere. Englænderne havde været gennem hele krigen fra Nordafrika gennem Italien og hertil. Hvis vi var desillusionerede, så var de det ikke mindre. De havde ingen idé om, hvad det gik ud på. De havde ingen forkundskaber af nogen art i det tyske sprog og var alt andet lige kun interesseret i damer, sprut, sortbørs og på hurtigst muligt at komme hjem – de havde fået krig nok.

Første sted vi landede, var på Højdevangsskolen på Amager, hvor man havde kombineret flygtningelejr og lazaret. Den tyske chef på stedet var en utrolig arrogant officer. Jeg »eksisterede« ikke, for han kunne ikke finde noget om modstandsbevægelse i Haagerkonventionen. Englændernes rang havde han derimod straks affotograferet. Den var han absolut ikke imponeret af, men da de ikke kunne forstå ham, måtte jeg oversætte.

Tyskeren talte ned til dem. Jeg gik lidt afsides med de engelske politisoldater og oversatte hans uforkammetheder. De havde samme opfattelse af fyren som jeg, og de foreslog, at én af dem sammen med nogle af mine folk skulle arrestere ham og hjælpe ham ned ad trapperne. Jeg meddelte fyren, at han var under arrest, mistænkt for krigsforbrydelser, og at han skulle følge med folkene. Han protesterede gudskelov vildt og voldsomt i nogle sekunder, foretog nogle bevægelser, som vi med største glæde opfattede som voldelige. Jeg råbte, så alle kunne høre det:

– Han slår, han overfalder os.

Der var ligefrem konkurrence mellem englænderne og os for at komme først og give ham nogle velfortjente dask.

Han blev kropsvisiteret, og hans skuffer i skrivebordet blev undersøgt. Op dukkede en pistol, masser af smøger m.m. Bukseknaver og livrem blev fjernet, og drengene forstod beskeden.

Selvfølgelig ville de »hjælpe« ham ned ad trapperne? Den næstkommanderende blev hentet frem i lyset. Han var en noget anden type, han havde lært lektien, og skulle under ingen omstændigheder spille herremand, dertil var trafiklydene fra trappen for overbevisende.

Nogle af gutterne kom op, og jeg var ikke i tvivl om, at noget var helt galt. I en aflåst garage havde de fundet adskillige lig og masser af amputerede lemmer, ben og arme, i dynger. I sommervarmen havde der udviklet sig al mulig råddenskab med sværme af spyfluer og en ulidelig stank. Jeg spurgte den engelske officer, om han havde mulighed for at gøre noget ved dette. Han overlod det til mig, og jeg spurgte tyskeren:

- Hvad har De af uddannelse?
- Jo, han var læge, men den øverstbefalende var officer.
- Hvordan kan De lade dette passere? I er jo et risikomoment – ikke bare for jer selv, men også for os danskere.

Det var han da godt klar over, og han havde så sent som dagen før protesteret kraftigt, da bossen med våbenmagt havde afvist civile danske myndigheder, som ville foretage et skøn over situationen. Når bossen havde talt til os, som han gjorde, skyldtes det formentlig, at han troede, vi var en forlængelse af det første besøg. Han sluttede med at sige, at det vi havde set indtil nu, var for intet at regne mod det, vi kunne se på lazarettets sygestuer – det var slemt. Vi havde tilkaldt flere af vore folk, og de lå nu i en jernring om hele skolen – dette skulle undersøges til bunds, ingen måtte smutte.

Jeg bad den næstkommanderende sammenkalde de andre læger, samt hvad de havde af ledende sygeplejersker. Da de var samlet, spurgte jeg ligeud, om de var indforstået med, at jeg tilkaldte danske sundhedsmyndigheder for at inspicere, idet jeg anså stedet for en sundhedstrussel mod os danske. Her vaklede de, men lægen sagde til det tyske personale:

- Lige gyldigt, hvad der sker, kan det kun være til det bedre for vore patienter, jeg anbefaler, at vi gør det.

Det germanske skrigeri var nu afløst af saglig fornuft. Englænderne kedede sig, og på mit forslag startede de en undersøgelse af samtlige mænd mellem 15 og 65 år for tatoveringer med mere.

Jeg havde pr. telefon kontaktet danske myndigheder og blev kørt rundt i systemerne. Men da alle, jeg kontaktede, havde mulighed for at ringe tilbage, varede det mindre end en time, før et hold læger var på pletten. Embedslægen spurgte nu:

– Hvad har I gjort ved den øverstbefalende?

– Intet, sagde jeg. Han er arresteret, mistænkt og sigtet for at have begået krigsforbrydelser, men han gik helt amok og overfaldt os. Desværre gled han ned ad trapperne, men jeg tror ikke, han er mere medtaget, end at han kan vente lidt for at blive indlagt her.

De danske læger forlangte, at vi eskorterede dem, og vi gik en hurtig runde. Føj for Satan! Det var den værste svinesti, jeg har været i. Der stank af død og råddenskab. Soldater lå med frygtelige pinsler. Smertestillende medicin havde man ikke haft i måneder, operationer var udført uden bedøvelse. Bandager havde man ikke, lårstumper var omviklet med toiletpapir gennemvædet af blod og materie. Jeg kaldte en oversygeplejerske hen:

– Hvorfor passer I ikke jeres arbejde? Man kan ikke lade mennesker ligge sådan.

Jeg krænkede utvivlsomt hendes faglige ære og stolthed, for hun blev vred. – Må jeg svare, som jeg vil? – Naturligvis.

– Har De, unge mand, prøvet at skifte en forbindelse af papir, der er groet ind i såret? – Nej.

– Ved De, hvilke smerter man påfører patienten? Ved De noget om risici for, at infektionerne skal brede sig, når man åbner betændte sår? Jeg måtte svare nej.

– Så kender De også mit svar, vi vil gøre alt for at hjælpe disse stakler, men vi har bare ingen muligheder.

Embedslægen brød ind: – Skal jeg forstå det således, at tyskerne nu vil samarbejde med os og udføre de instruktioner, vi giver dem?

Svaret var et klart ja fra alle de tilstedeværende. Mindre end to timer efter vor ankomst rullede det ene danske hold ind efter det andet. Tyskerne blev sat til det grove, men de gjorde alle deres yderste for at rense ud i pestbulen.

Lægerne ville have, vi skulle blive, men jeg afslog og bad om afløsning, og frihedskæmpere overtog bevogtningen.

Udbyttet af SS-folk var så magert som seks stk. På vor vej ud, spurgte oversygeplejersken, som jeg godt kunne lide, selv om hun havde været noget hård ved mig:

– Hvad gør I med »øversten«? – Vi tager ham med os.

– Hvis han kommer her tilbage, går det hele i stå igen. Han er helt umulig, sagde hun.

– Ærlig talt, så ved jeg ikke, hvad jeg kan eller må gøre med ham – skal vi drukne ham? Har De bedre forslag? Måske får han ordre om at gå herfra og hjem. – Det bliver en god tur, smilede hun, især uden seler og livrem!

Hun havde set meget, men dette lille beskidte trick så hun her for første gang og det muntrede hende i en barsk hverdag. Jeg gav hende mit ord på, at øversten ikke vendte tilbage til hende. Jeg skiltes fra en fjende som en god ven.

Sammen havde vi forsøgt at lindre menneskelige lidelser. Og det er som bekendt ikke det dumme, man kan gøre.

FESTIVITAS OG PARADER

Alle modstandsbevægelsens styrker i København blev i maj 1945 samlet i Ryvangen. Der blev holdt taler, og sluttelig skulle vi i formationer passere den øverstkommanderende for modstandsstyrkerne, general Ebbe Gørtz, manden, der med fuld honnør tog afsked med Frikorps Danmark i 1941. Vi var vendt 180 grader. Jeg var bare lallet derud, havde bevidstløs hørt på øregejlet og begyndte tanketomt at vade derudad som alle de andre.

På et meget sent tidspunkt opdagede jeg Gørtz og ville ikke passere ham. En heftig diskussion opstod med min sidemand, min gamle ven sagfører Gylling. Han fik mig dog overtalt, fordi jeg havde tillid til hans politiske overblik. Men lige siden har jeg bebrejdet mig selv, at jeg defilerede forbi lorten Ebbe Gørtz. Dette var at overspille. Spille forrædernes spil. Hold kæft, hvor var vi dumme. Turen gik gennem Københavns gader til Christiansborg.

Slotspladsen var fyldt til bristepunktet. Helt oppe ved slotsporten skulle vi være en slags æresvagt, og det var givetvis den fornemmeste placering overhovedet målt med den tids etikette. Vi stod pænt og ventede. Nogle fremmede forsøgte at rette på os, de var ikke tilfredse, støvlerne var upudsede osv. Vort militære look, image, passede ikke til teaterforestillingen.

Det blev ikke sagt højt. Slet ikke til os. Vi ventede, men jeg blev træt og satte mig ned på kantstenen. Nogle snakkede og pegede på os, men man sagde ikke noget til mig. Andre kammerater blev også trætte, de satte sig også. De andre paradedeltagere begyndte at hviske og pege ad os, men ingen sagde noget til os. Til sidemanden sagde jeg:

- Jeg gider ikke dette her, jeg skrider.
- Du kan sgu' da ikke bare gå! – Hvorfor ikke?
- Godt, siger jeg, jeg prøver at finde en vikar.

Bag ved os stod masser af unge på vor egen alder, og jeg spurgte en: – Kan du ikke stå her i stedet for mig? Jeg skal tisse.

Hellere end gerne, han fik armbind og maskinpistol – ganske vist uden skud – og besked på, hvilket værtshus han kunne aflevere skidtet på. Det var en aftale, og for god ordens skyld fik jeg hans navn og adresse. Du er skør, mente kammeraterne, men ikke desto mindre kunne jeg efter mindre end 10 minutter sige skål til ham og alle de andre.

Næste parade var for Montgomery, men nu havde vi fået en mere ydmyg plads langt ude på Amagerbrogade.

Her ventede vi også i evigheder. Vi sad på kantstenen og hyggede os i små grupper, for til sidst at låne vort grej ud til tilskuere, med hvem vi aftalte, at afleveringen skulle foregå i Café Middelgrunden. Alt klappede, vi fik vort isenkram tilbage som aftalt.

Næsten alle var glade, men da vor militære optræden og look ikke var efter Frøken Jensens kogebog, slap vi for mere helteoptræden og publicity.

Vi blev inviteret til den ene overdådige fest efter den anden, alle afholdt af repræsentanter for småborgerskabet. Men vi var spurve i en tranedans, vi passede ikke ind i billedet, vi var dårligt klædt og havde dårlige manerer, hvis vi overhovedet havde nogen.

Whisky i uanede mængder var uvant, og vi stjal ikke billedet på nogen måde, men vi stjal med arme og ben. Vi var stille og mængede os ikke, fortalte ikke om vore bedrifter, og vi spillede ikke spillet eller de os tildelte roller. Men det, der slog hovedet på sømmet, var nok, at de eneste, der kunne køre fra stederne, var os, vi havde nemlig tømt alle de andres biler for benzin.

REGERINGENS »ÆRESGÆST«

Som én af repræsentanterne for Bopa blev jeg inviteret til middag på Christiansborg Slot. Regeringen ville sige pænt tak for vor indsats for fædrelandet. Garderobedamen fik min gamle overfrakke med isenkram, ca. 8 kg. Hun var ved at gå i knæ, men kaldte på mig. Hun var forlegen og ville ikke lave skandale.

Hun tryglede, nu var det ikke med hr. og De, men vil du ikke gøre mig en tjeneste? Vil du ikke nok tage dette her med dig? Selvfølgelig. Pistolen i bukselinningen og resten fordelt i diverse lommer. Man skævede noget. Vi skulle ind, jeg sjoskede som en lille våd hund efter Brandt. Vor udenrigsminister Christmas Møller, som også blev røvrendt, faldt Brandt om halsen i gamle venners gensynsglæde. Brandt præsenterede mig som »Lille John«, og ministeren optrådte nu, som om han kendte mig.

I modsat side af indgangsportalen stod en ældre, nydelig hvidhåret herre, ingen mindre end landets statsminister Vilhelm Buhl. Hånden blev rakt frem. Brandt spyttede et symbolsk pøj og sagde med sin blide jyske røst:

– Én ting har jeg fortrudt, og det er, at vi ikke har skudt dig.

På uforfalsket københavnsk fulgte jeg op:

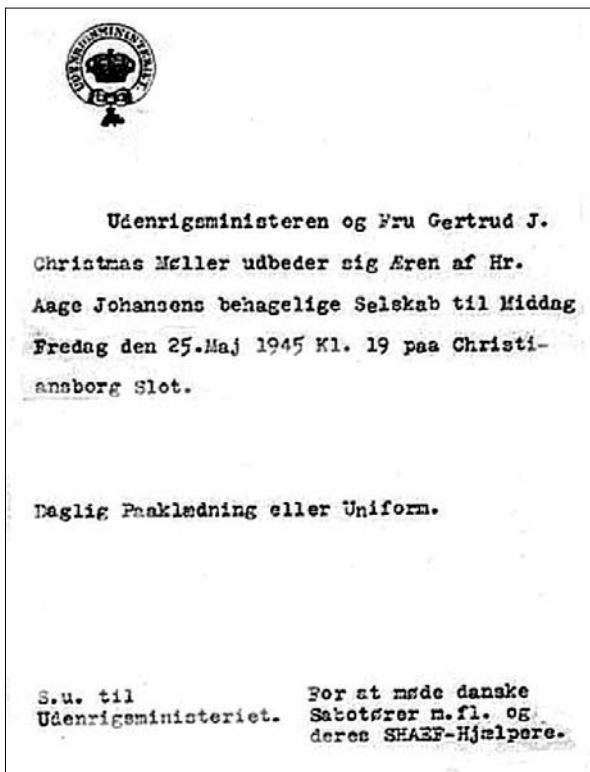
– Det kan nås endnu, jeg vil godt.

Ved bordet havde jeg problemer. Aldrig nogen sinde havde jeg set så mange knive, skeer og gaffer samt mængder af glas på rad og række. Forsagt sad jeg der. På min yderplads kom tjeneren først til mig med et kæmpefad med en hel laks. Jeg havde læst og hørt om laks, men aldrig set én. Hvad gjorde man, hvor skulle jeg begynde? Dette var meget fornemt. Jeg gav op:

– Lad mig holde fadet, kammerat, så kan du læsse af, jeg har aldrig prøvet sådan noget, som dette. Tjeneren forstod mig. Sidemanden var i en meget flot uniform, og da jeg kun havde min kedeldragt på, vurderede han, at enhver form for forsøg på at konversere vildmanden på forhånd var udelukket. Én eller to politikere rejste sig og ævlede med svulstig tale.

Bavl og tomme ord, Fædreland, Konge, Dannebrog. Nogen klappe, meget spredt, meget blandet bifald. Det blev for meget for Uffe, der helt uden for aftale hamrede på sit glas og efter min hukommelse sagde nogenlunde sådan her:

Som tak for vor indsats blev repræsentanter for modstandsbevægelsen inviteret til middag på Christiansborg af regeringen. På indbydelsen står »Daglig Paaklædning eller Uniform«. Min påklædning bestod af en kedeldragt og fars gamle, grå frakke, som jeg undtagelsesvis fik lov at låne.

– Kære venner, kære politikere. Vi har været igennem en krig, vi overlevede, men da vi i nødens stund havde brug for politikere, kunne vi ikke se jeres røv for bare skosåler. Krigen er ovre, vi klarede os dengang uden jer, det kan vi endnu bedre i dag, så gør os en tjeneste, lad os slippe for jeres ævl, gør os en tjeneste og hold kæft.

Et meget spredt bifald. Jeg klappede begejstret.

Havde jeg Uffes format, ville jeg have sagt det samme. Der blev stille, men det var gået ind på lystavlen, politikerne holdt kæft.

RETSOPGØRET TRÆKKER UD

I nogle få dage havde vi haft vagten på Sundholm, der var indrettet som midlertidigt fængsel. Her sad nogle af de værste forbrydere, men vi har sandsynligvis været for grove, eller vore principper for pædagogiske metoder med hensyn til forbrydere har ikke været overensstemmende med autoriteternes, for vi indkvarteredes nu på Garderhusarkasernen på Østerbro. Her sluttede vore praktiske opgaver, vi skulle holde vagt, oversat til mit sprog: passe på os selv – og her begyndte vor ferie.

Nogen med familær tilknytning til Brandt tror ikke, at denne har udtalt sig som her beskrevet. Da jeg nødtigt sårer eller træder på andres ligtorne, har jeg grundigt overvejet at slette udtalelsen, men er kommet til det resultat, at den bør stå, som den står, da den historisk ganske godt belyser en periode i vor fælles Danmarkshistorie. Man kan tro og man kan opfatte en person forskelligt i forskellige situationer. Uden al tvivl har Brandt også som familiefader været unik. På et tidspunkt i sin tilværelse, hvor man enten ammes eller bruger sutteflaske, men endnu bruger ble, er billedet, medens man rider ranke, næppe det billede, jeg har haft af Brandt i aktion under regulære krigshandlinger. Tillad mig at gøre opmærksom på, at i de glade, jublende befrielsesdage gravsatte vi lig efter lig af kammerater. Kister blev på lastvogne bragt over grænsen fra Det Tredje Riges ferielejre, lig blev dagligt gravet op, og vi deltog i de mange bisættelser. Kan nogen forestille eller fortænke sig i selv i sine mest romantiske, i sine mest overbærende, tilgivende øjeblikke, de følelser, vi havde, al den stund man stod med den person, man med al rimelig grund formodede var indirekte skyld i og medansvarlig for kammeraternes død? For at fjerne enhver tvivl om mit syn på Børge Brandt, kun dette, at jeg anså ham for at være den fødte leder, hans lederegenskaber var second to none, han var og er stadig et af de få menneker og kammerater hvis medmenneskelige kvaliteter, jeg nærrede og nærer den dybeste respekt for.

Enhver form for illusioner var borte, bristede som sæbebobler. Nu skulle der være fest, vi skulle bare ha' det skægt. Op i revyen med alt og alle andre. Vi høvlede rundt i biler, men de små benzinrationer slog ikke til, altså måtte vi organisere, som vi altid havde måttet. Næsten samtidigt modtog jeg fra grupperne en invitation til en flere dages skovtur i busser med damer. Vi turede rundt på fine kroer og hyggede os.

På kasernen afholdtes et stormøde, og mange hundrede frihedskæmpere var mødt op. Taler efter taler råbte og skreg ud, meget store ord, så jeg gik – heller ikke dette var noget for mig. Emnet var retsopgøret, ingen af samarbejdspolitikkerne var arresterede, og ingen havde tillid til den siddende regerings vilje til at luge og rense ud blandt politikerne.

Næste dag blev vi alarmeret og bedt om at rykke til undsætning. Frihedskæmpere i Rødovre havde arresteret flere højtstående personer, bl.a. var ministre som Gunnar Larsen og formanden for Dansk-Tysk Forening, Knutzon, blandt nogle af gidslerne.

Politiet var tilkaldt og havde omringet skolen, hvor gidslerne var spærret inde. Da vi ankom, stod vi ud af bilerne og gik, som vi plejede, det sidste stykke. Betjentene så drabelige ud med deres stålhelme, karabiner og maskinpistoler. Det hele var gået i hårdknude. Frihedskæmpere inde på skolen havde truet med at skyde fangerne, hvis betjentene rykkede frem.

Vi listede lige så stille op i lejligheder bag betjentene og forskansede os. Så sendte vi en mand ind på skolen for at orientere dem om, hvem vi var – og især om, hvor vi var. En anden snakkede med den øverstbefalende for Politiet, og ingen var i tvivl, da vor mand halede et stykke kridt op af lommen, trak en streg midt på vejen, dertil og ikke længere, hvis de da ikke ligefrem var trætte af livet. Han pegede op mod vore stillinger, og betjentene blev trukket væk. Noget fornuft havde de dog.

Efter nogle timer dukkede repræsentanter for »frihedsbevægelsen« op, folk fra Frihedsrådet eller Københavnsledelsen, de snakker ørerne af folkene, og slynglerne kunne gå.

FORSØG PÅ EN NORMAL TILVÆRELSE

På et møde blev vi orienteret om en fremtidig glørværdig karriere som krigere. Vi var savnede, det var folk af vor støbning, man havde brug for, man ville blive glad, hvis vi gik ind i Krigsvæsenet – nu kaldt Forsvaret – jeg kunne blive officer i Hæren eller Marinen. Marinen lød tillokkende for mig, men alligevel, trods et tilbud om rene underbukser, sokker, sko, uniform, kost og logi samt 800 kr. om måneden – en formue dengang, og vel især for mig, der aldrig havde haft kongens mønt mellem hænderne – takkede jeg nej.

Dum som jeg var, landede jeg i en ren kedeldragt uden armbind og våben i en Ford de Luxe ude hos min gamle læremester. Pænt spurgte jeg, om jeg kunne få lov til at fortsætte min læreplads.

Det var umiddelbart efter Befrielsen, og modstandsfolkene var endnu populære. Generøst opstillede læremesteren efter at have studeret sine notater et regnestykke:

Du har været fraværende pga. sygdom i to måneder (lungebetændelse), og du har været borte i halvandet år som »frihedskæmper«.

Hvis du begynder den 1. juni (1945) og passer dit arbejde, vil jeg indstille dig til svendeprøve, så du er udlært 1. september 1946.

Han ville eftergive mig den tid, jeg havde været væk, godt ét og et halvt år. Han ville føre mig op til svendeprøve. Bestod jeg, var alt i orden, men dumpede jeg, skulle jeg gå til lærlingeløn, indtil jeg bestod. Han beholdt både livrem og seler på, han ville heller ikke nu løbe en risiko. Men det var så en aftale.

Ved et bal i en roklub mødte jeg en meget smuk pige, frisk og dejlig. Hun var noget speciel og ikke typen, som man får trusserne af og bare boller med. Hun skulle behandles ærbart. Hun lagde på ingen måde skjul på, at hun godt ville gøre det »frække« – det »fine« – men jeg var tilbageholdende, der var jo masser af damer – og i øvrigt havde vi næsten alle fået fladlus.

Pigen inviterede mig på middag hos forældrene, for de ville godt se giraffen. Umiddelbart var de tilfredse med den figur, jeg gjorde. Lidt kejtet var jeg måske, men bilen var nyvasket, og den har vel gjort sit. Faderen var penneslikker i et eller andet offentligt kontor, og forsigtigt som katten, der går uden om den varme grød, blev jeg underkastet et »forhør«, hvor vi konverserede, som det så smukt hedder. Der stod jo Bopa på bilen:

– Er De så kommunist?

– Ja, det ville jeg da ikke benægte på trods af, at jeg fornemede, at det ville blive noteret på minussiden i den sorte bog.

– Hvad har De så lavet under krigen?

– Det samme som mine kammerater i Bopa.

– Har De ødelagt noget? – Ja, der er jo røget lidt hist og her.

– Har De slået folk ihjel?

– Folk og folk, der er da røget lidt tyskere og lidt nazister hist og pist, det er næsten ikke til at undgå i en krig.

– Hvad er deres far? Hvad har De tænkt Dem med fremtiden?

– Ja, måske ryger jeg i spjældet for noget af det, vi har lavet. Man kan aldrig vide, sagde jeg, for derefter at betro ham, at jeg

lige havde sagt nej til at blive sekondløjtnant – hvis ikke det var premierløjtnant.

Min måske tilkommende svigerfar fik dybe panderynker.

Han manøvrerede rundt i statens lønningsklasser, og rynkerne blev ikke mindre, da han måtte konstatere, at denne proletarunge havde givet afkald på en hyre, der åbenbart var højere end hans som pennefører. – Jamen, hvad vil De så?

– Jo, jeg ville begynde til 10 kr. om ugen som smedelærling.

Her skulle jeg for at behage familien nok have sagt værktøjsmagerlærling. Der blev noteret flittigt i den sorte bog, udelukkende på minussiden, og jeg fornemmede tydeligt – især på moderen, som talte yderst affekteret – at jeg ikke lige var den, hun ønskede som svigersøn. Nu overtog jeg langsomt forhørslederens rolle.

– Hvad har De så lavet?

Han vævede og prøvede at fylde mig med småløgne. Men da jeg var færdig med skriverkarlen, var vi enige om, at han havde læst et illegalt blad på et lokum og intet andet.

Da jeg en uge eller senere var kommet i lære igen og mødte op uden bil, men med sorte negle, var datterens interesse mærkbart kølnet. Hun var mere og mere optaget og meget vanskelig at få aftaler med. Uden at være hævngherrig på nogen måde besluttede jeg, at hun skulle have så hatten passede, og så skulle det være slut. Jeg drak hende skidefuld, muntrede mig, og hun fik en nat, hun næppe har oplevet før eller siden. Jeg flyttede hjem til mine forældre og fik min gamle sofa igen.

Tilfældigt hørte jeg – og det var tilfældigt: Ikke én af mine mange kammerater havde fortalt mig, at man havde oprettet et centralkontor, hvor modstandsfolk kunne blive hjulpet. Der mødte jeg Uffe, og han sørgede for, at jeg blev ekviperet, men det var sommer, og jeg tænkte ikke så langt, at jeg fik vintertøj med mig. – Du skal også have nogle penge, John. – Hvor meget vil du have? Jeg gik med hundrede kroner på lommen.

Fatter kunne være gået derind og fået alt, men det gjorde man altså bare ikke, hvis man var arbejder og opdraget til at klare sig selv. Han gik derfor også rundt med røven ud af bukserne.